

VIII

354

1

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

354

Uppt. av Yngve Hansson
 f. vid övre. art. Skolan
 1919 - 20.

efter Nöjaren. Nils Månsson

i Karstorp. (Lomma)
 Skåne.

Anmärkingar:

Yulfirande
 Lomma s:n.
Karstorp

7 sid

Yulfirandet i Lomma socken Para härad. Skåne
 anno: 1850 - 1855.

354

(7 sid)

2. Från den ena gården efter den andra höres ett svin, ibland flera, höja sina hosa, ångestfyllda nödrop. Det är julen som inledes med denna musik.

Borta hos kyrkovårdens har nu de stycken stora svin affrat sina liv för den stundande jultiden. I köket är husmodern och pigorna sysselsatta med att skilja slakten. Under det att barnen anstränger sig till det yttersta för att fylla smattlådorna med luft.

De dagar som nu följa till jul erbjuder ständigt en värling i husmoderns arbetsprogram. Av dessa arbeten dock bakningen det viktigaste. De fabricerade julröden är av en mängd olika typer, mera skilfaktiga utseende än i kvalitét. Det egentliga julbrödet är all formen att jämföra med ett grytlock. Men även finnes fyrkantiga och avlånga brödtyper, för att inte tala om de fina kakorna, klenor och godanskakor.

Bruggden är det jularbetet som intresserar manfolket mest. Tisserligen utföres bruggden av frun-
mmerna men hushanden själv håller under tiden övrigt väksamt öga på deras arbeten.

Sista arbetet till jul är rengöringen, golven skuras, bänkarna klädas med vännader s. k. "bänklä", i stugan hänger man upp jultavlorna (bibliska bilder som endast är uppe under julen.)

Till präst, klockare fjärdingsman och barmnorska ändes julmat, såsom: Bröd, del av slakten och öl.

Lille julafton (dagen innan julafton) läggs av sista handen vid rengöringen. För manfolket gäller det nu att ha skurit kakelse och målat såväl den mängd att ej detta arbete behöver återupptagas under julen. Tyvalla verktyg som går runt, får på så vilkor användas under den tid helgen varar, såsom t. ex. spinnerocken, tröskeplejeln och slipstenen. användes något av dessa redskap under helgen, bringas olycka över gården och folket det kommande året.

3. Ja, som sagt, det är lille julafton och alla förberedelserna för julen äro gjorda, man har nu tid att tänka lite mer på sig själf. Alla gårdens folk skola nu laga sig till bad, först husbonden själf och hans familj i ett vatten, sedan tjänstefolket i ett annat. Rättidskläder tagas fram och synas halvt bäras in och breddas på golvet i stugan och så är man beredd att på ett värdigt sätt mottaga julen.

Det är julafton. Klockan tolv på dagen serveras "sminkagar" i folkastugan, den sedvanliga middagen slopas på julafton, antagligen för att dess bättre kunna njuta av aftenen har att bjuda. Kort efter middagen vid fyratiden "skjutes julen in" till detta användes affertar såvida det ej är så lyckligt ställt att en gammal anon finnes på gården. När detta har blivit gjort, kan så julen sägas ha tagit sin början.

Lite i stugan breddas den vita linneduken på bordet, trästänkor med öl äro placerade i en rad på bordet och på hården flammor en munter julbrasa.

Nu är klockan $1\frac{1}{2}$ på e.m. och med ett "gla helg" stiger efter en av gårdens folk in i stugan. På bordet ländes de vackra spiralvridna vaxljusen och alla sättes sig till bords. Efter en kort bön av husfadern gripes arbetet an. Vid måltiden förekommer följande rätter: fisk soppa innehållande potatis, som ätes gemensamt på en skål mitt på bordet, suppen tages av ett enda ämmerinsglas som användes i tur och ordning, sedan följer pepparrotkött, stekt skinka och slutligen klonor eller godisbakor. Efter måltiden tager husfadern fram bibeln och läser högt härur om Kristi födelse. Sedan ges kortleken fram och husbonden spelar kort med hängarna, i regel spelas då "hongaröv", ett spel som vinnar den som förlorar att taga en sipp, och stöcker i den som förlorar ett hundra gånger.

44 När man tröttnar på kortspelen tager juleloken
in början, här deltaga allesammans med liv och
lust, man spänner kyrkor, prekar gyftor och springer
Marcus och Lukas. Roligast är dock den loken som
allas att gå till månen. Den lillgär på att en
erson bindes med benen i taket, hängande mitt
rummet med huvudet nerför, en brinnande ljus
tälles på golvet vid den vägg varemot den hängande
er, det gäller då för denne att med tillhjälp av armar
och händer, i denna sin hängande ställning försöka
att flytta sig bort till lyket och släcka det. Detta
isav sig vara utomordentligt svårt, ty gång på gång
trondar försöket med att händerna plincher på
golvet och till åskådarnas jubel, svävar den upp-
ängde runt i rummet, ändå tillslut det åter lyckas
 honom att bromsa med händerna för att sedan
öra om försöket.

Eckarna fortsätter långt utåt på
mätimmarna, och under hela tiden står julmaten
i bordet, så att vem som vill kan efter behag
ta och dricka under hela tiden festen varar.

Juldag morgonen följs alla till
lottan, endast husmodern stannar hemma för
att efter ottan kunna förpläga de hemkommande
med sylta och rödbeter samt kall risgrönsgröd med
arm öl till. Återstoden av juldagen ligger man
anligen och sover (undantagandes när man äter)

Men om man tidigt på morgonen ammande
går ner i kostallet får man se ryktaren och
rängarna i färd med ett mycket egendomligt arbete.
De äro ivrigt sysselsatta med att stir aska på korna.
byggas. Vårje koraskas från nacken och ända ned till
bensfästet. Detta skall skydda djuren mot olycka och
hjälpa dem till lycka under det år som stundar.

5
En annan vidskeplig föreställning är den att en
nykalvad ko ej får gå genom dörren från köstallet och
t med mindre än att en skarpslipad yta ligger på
förträskebn. Maror och Varulvar tror man
också driva sitt spel särskilt under julen. Att
liva riden av maran eller varulven anses för
lägt av det hemskaste som kan inträffa.
Att undvika detta brukar man innan man går
till sängs, att sätta sina tofflor vid sängen i
sådan ställning att det ser inbjudande ut för maran
att ta dem på sig. När maran tager tofflorna
på sig vaknar man vid bullet, och i vaket
tillstånd är man okänslig för maran.

Marorna anses sannolikt att vara en slags
onda andar, då däremot varulvarna äro människor.
Varulvarna skapas på så sätt att en havande
vinna kryper genom ett stas fosterhinnor, hennes
arn blir då varulv, men till gengäld härför
leder hon fram det alldeles smärtfritt.

En människa som är varulv kännetecknas
ärf att ögonbrynnens hår i motsats till att ligga
riktning inifrån och utåt ligger på andra hållet
med riktning mot näsroten.

Tiden mellan jul och nyår är särskilt
märkande för den mängd av liggare som besöker
årdarna. Dessa äro förklädda och komma i säll-
skap flera stycken medförande en papperstjärna,
vi har placerat ett brinnande ljus. På stjärnans
ider äro målade olika bilder ur frälsarens liv.
id sina besök arvsjunga de sånger, varefter man skänker
en talyljus samt olika slags julmat.

6 Nyårsaftonen är ej fullt så festlig som jul- 6
aftonen. Den färskä soppan slopas och i dess
ställe bjudes ärtor och fläsk eller kålsoppa.
och sedan luftfisk och sist fina kakor.

Liksom på julaftonen sysselsätter
man sig efter maten med allehanda jul-
lekar. Men då det närmar sig midnatt
samlas alla utanför gården och på slaget tolv
nallar husbondens och drängarnas bössor.
Det nya året har hälsats välkommet.

Så säger man god natt till
varandra, var och en kryper i sin säng och snart
ligger hela gården försänkt i sömn. — Nej!
inte hela — ... ty utanför drängkammardörrarna
är drängarna samlade i en skock under det
de tissa och tassa med varandra, på deras
iktiga minner och livliga gester kan man se att
det är en ypperst intressant ämne som avhandlas.
Snart äro var och en av dem beväpnade med
en grep, och med störstdrängen i teten trappar
de i väg mot granngården. — Vi följer
efter för att se vad som nu skall hända —.

Drängarna äro nu komna fram till grannens
ård och efter en del besvär lyckas det att
å upp dörren nägelunda ljudlöst. Man letar
att på en rullebör (skotkärre) och i febril
rädsla fyller den ena bören efter den andra
med gödsel från gödselstaden samt rullas in
och hömmas i stället.

7
Tyten sådan syn i ett stall, när man äntligen
såg varm häst till att hålla upp med att "stänga
skit". Spiren, som nu har gödsel ändå upp
under buken, kastar ängsliga och förvånade
lickar på dessa kostliga människor, som rullar
i "mög" istället för att rulla ut. Och säkert
är det också bra hemskt att höra ägarens
iärdliga kötteder då han på morgonen går ner
och ser sig om i sin stall.

Tiden omedelbart efter nyårs
julgillenas tid. Ett skänkt går efter
följande schema: möen mad, go-mad, mad i
ätkan lid och madaro. Madaron består i
ans eller lek samt toddy och glögg. Det går
muntert till på dessa gillen och inte är det
frånga av mammarna som på egen hand kan
taga sig hem.

Så är det Ånüt, sista dagen i julen.
I kvällen samlas pågar och böser på något
ställe i byen där plats finnes för en svängom,
nu skall julen dansas ut.

Dragspelet och fiolen sänder ut småktande,
merliga toner till dansande drängar och pigor.
Och mer än vanligt sömniga är ungdomarna,
på de nästa dag går i sitt arbete.

Julen är slut. Åter styr man in i de
amla vanliga spåren som leder in i vardags
livets gråa enahanda.

Slut.